

Rosa Moret

**L'EVOLUCIÓ DE L'ENSENYAMENT
A LA CIUTAT AL LLARG DEL
SEGLE XX. LA CONSOLIDACIÓ
DE L'ESCOLA PÚBLICA**

Els inicis del segle xx. Poques escoles, mestres mal formats i una pèssima qualitat en l'ensenyament

A principi del s. xx la presència de l'escola obligatòria a casa nostra mostra un ventall molt ampli amb situacions ben variades. No serà fins a principis d'aquest segle que l'Estat en prendrà la responsabilitat directa. Fins llavors els ajuntaments seran els encarregats de fer front a les despeses que ocasionaran els mestres en els diferents municipis on regenten l'escola.

El 1900 es crearà el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts, una reivindicació constant del s. xix. L'any següent els mestres començaran a cobrar de l'Estat, una altra de les reiterades reivindicacions del magisteri públic.

En les poblacions petites hi havia una escola mixta normalment atesa per una mestra que aplegava mainada d'edats tant dispars que es feia realment difícil aconseguir uns resultats pedagògics mínims. Aquesta escola va ser criticada pels sectors més renovadors del magisteri, que la consideraven força ineficaç.

La majoria dels mestres es limitaven a ensenyar les quatre regles bàsiques i estaven mancats de qualsevol tipus de material pedagògic. L'índex d'analfabetització, a Girona era del 59,11% sobre el total de la població i d'aquest el 40% eren homes i el 66% eren dones.

De fet, la preocupació per millorar el nivell cultural de la població no era pas la prioritat dels governants de l'època. L'escola es regia per lleis que tenien molt poc a veure amb la realitat del país. El que s'aprenia a les aules de ben

poc podia servir als infants en el futur. Els mestres públics, cada vegada més conscients d'aquesta controvèrsia insistien en l'ensenyament en català. Eren mestres molt conscienciats per fer una bona educació en llengua catalana. Mestres que poc a poc s'anirien forjant com a veritables pals de pal·ler per a la millora de l'ensenyament a casa nostra. Els sectors del magisteri més renovador volien un ensenyament científic basat en l'observació i l'experimentació i no pas un ensenyament memorístic i de repetició com s'havia fet fins aleshores.

Totes aquestes reivindicacions i propostes de millora seran captades i difoses per la premsa del moment. El 1895 aparegué *El Defensor del Magisterio*, de caràcter particular i durà fins l'any 1906. Inicialment fou dirigida per Salvador Gumbau i, més tard, pel seu fill Josep; en els últims mesos fou dirigida pel mestre Silvestre Santaló. L'editorial Carles Dalmau publicà una nova revista que es repartia gratuïtament amb el nom de *El Defensor*. El primer número aparegué l'octubre de 1906 i es publicà fins l'any 1908, data en la que aparegué la nova revista *El Magisterio Gerundense*, portaveu de l'Associació Provincial de Mestres Gironins, creada l'any 1903. L'any 1912 Cassià Costal en seria el redactor en cap. A partir d'aquell moment començaria una època d'esplendor de la revista, en la qual participaven mestres gironins, escrivint les seves experiències. A partir de l'any 1934 canvià de nom i es convertí en *El Magisteri Gironí*.

Cal esmentar també la revista *Gerunda*, creada el 1921 que tenia seu al domicili particular de mossèn Ignasi Jordà, professor de la Normal.

Sorgeix en aquest punt la Renovació Pedagògica i sorgeix del magisteri públic. Els mestres volen millorar l'ensenyament. És un moviment general. Aquesta renovació sorgirà bàsicament en poblets petits i s'estendrà fins a Girona. Proposaran les Converses Pedagògiques com a punt de trobada i activitat pal de taller per renovar-se i formar-se.

També en aquesta època i des del punt de vista editorial, Girona jugarà un paper privilegiat en la difusió del llibre escolar a Espanya i a Amèrica a través de l'editorial Dalmau Carles, que també es dedicarà a la confecció de tota mena de material escolar: mapes, hemisferis, material de laboratori...

Què passa en el cas concret de Girona ciutat?

Durant la primera dècada del segle xx Girona arriba als 17.000 habitants i està iniciant canvis urbanístics importants. Enderroca les muralles i comença l'expansió cap al pla. El nombre d'escoles en aquest moment és gairebé el mateix que cinquanta anys enrere quan a l'any 1864, l'estadística de Martínez Quintanilla parla de 20 escoles a Girona: 4 de públiques (dos de nens i dues de nenes) i 16 de privades (sis de nenes i deu de nenes). Segons Botet i Sisó en la primera dècada del s. xx també són 20 les escoles que hi ha a la ciutat. Les públiques han doblat en nombre, ara són vuit (una de superior de nois, dues elementals completes de nois, quatre elementals completes de noies i una de pàrvuls). Les privades han disminuït i sumen dotze en total: cinc de nois i set de noies. També cal comptar dues escoles elementals completes que hi ha a l'Hospici Provincial.

Les escoles hi són i cal dir que els mestres superen amb bona voluntat les deficiències materials en què han d'exercir la seva feina. Una constant en les queixes dels mestres és el mal estat que presenten els edificis escolars com arreu del país.

El 4 de novembre de 1908 es posa la primera pedra d'un nou edifici escolar. Tres anys després, l'1 de setembre comencen les classes: oficialment la inauguració es fa el 17 de setembre. Girona té ara un nou edifici escolar aixecat sobre l'antic baluard de la Santa Creu. Un edifici de tres cossos, un de central i dos de laterals. Silvestre Santaló, en serà mestre des de bon començament i un dels capdavanters de la renovació pedagògica.

Converses pedagògiques

Ja hem comentat la mala formació dels mestres a principis del segle XX i com les seves queixes cada vegada seran més constants. Arrel d'aquesta situació, l'any 1903 uns mestres gironins inicien unes trobades voluntàries de formació amb el nom de Converses Pedagògiques. Els historiadors de l'educació consideren aquesta data una referència emblemàtica des de l'òptica de la renovació pedagògica a les comarques gironines.

Aquestes trobades tenen uns trets característics: són convocades pels propis mestres i no esperen que la inspecció o les autoritats superiors siguin les que les convoquin. Convençuts que no en tenen prou amb la formació inicial que reberen de les Escoles Normals, s'autoorganitzen directament per continuar amb la seva formació a par-

tir de temes que els interessin. Un segon aspecte: tothom té coses per ensenyar i per aprendre, en funció del seu propi interès. L'any 1903 a l'escola de Dalmau Carles, a Girona, el mestre Esteve Carles parlà sobre Treballs manuals a les escoles de primer ensenyament. L'any 1904, el mestre de Girona Josep Dalmau Carles va parlar de l'ensenyament de la gramàtica. El 1905, el mestre Silvestre Santaló, mestre de Girona, exposà el tema Les Converses a Catalunya. Silvestre Santaló (1875-1960), gran impulsor de la renovació pedagògica arribarà a ser President de la Federació de Mestres de Catalunya. L'any 1906 a Girona es va fer una conversa extraordinària de dos dies sobre l'Ensenyança de la Gramàtica, dirigida pel mestre Joan Bautista Puig.

Aquests mestres són mestres que treballen a dos nivells: per una banda intenten millorar els continguts intel·lectuals per tal d'aconseguir una profunda renovació pedagògica i en segon lloc, unes millores socials en el sentit que volen que es dignifiqui la vida del mestre, volen també formar part de la vida política i arribar a formar part d'altres àmbits socioculturals de la vida del lloc on treballen.

Són mestres que inicialment es troben en pobles petits i rurals. Actuen espontàniament i intenten buscar el suport institucional.

Elaboren la seva pròpia pedagogia amb una línia totalment renovadora. Una línia que es pot sintetitzar en els següents punts:

- el que cal és educar,
- cal establir relacions entre família-escola,
- insisteixen en l'educació moral,

- els disminuïts també s'han d'integrar en el medi escolar,
- excursions a l'estranger,
- educació global, integral...
- coeducació
- són partidaris de l'escola pública.

Les colònies escolars

Paral·lelament a l'ensenyament obligatori, sorgirà l'experiència de treure els nens a l'exterior de les aules per tal d'*airejar-los* literalment. Inicialment, les colònies escolars seran pensades per aquella mainada amb problemes físics. Tenen un caràcter eminentment assistencial. Es posarà més èmfasi en aspectes sanitaris que no pas els estrictament educatius. El fet d'anar a prendre banys de mar, fer excursions a la muntanya o canviar d'aires serà considerat com una millora substancial en la vida dels més petits i com un enriquiment personal amb la convivència del grup. Es pretenia inculcar valors i pautes de comportament a més de resultar ser un marc idoni per a l'educació integral del nen.

Les primeres colònies escolars es faran a Figueres a l'estiu de l'any 1914. Dos anys més tard, l'any 1916 arriben a Girona de la mà del mestre Joan Gomis, mestre del Grup Escolar. Canalitzades per l'Ajuntament seran gestionades per la Junta Local de Primera Ensenyança. Els mestres capdavanters de la renovació pedagògica veuran en les colònies escolars un complement idoni per a l'educació de la mainada. Una vegada més seran els mestres de l'es-

cola pública els encarregats de prendre la iniciativa per tal de millorar la qualitat de l'ensenyament.

L'any 1924 amb la Dictadura de Primo de Rivera, les colònies seran suprimides. Tot i això seran substituïdes per sortides i excursions pels voltants de Girona. En els darrers anys de la dictadura es tornaran a instaurar de la mà del diari *El Autonomista* fins l'any 1937 en què s'acabaran de suspendre del tot a causa de la Guerra Civil. Hauran de passar força anys abans no es tornin a recuperar. Actualment les colònies escolars són presents a gairebé totes les escoles del país i els casals estiuencs.

Les escoles Normals

Pel que fa a la formació inicial del magisteri durant aquest primer terç de segle, cal notar que es produiran canvis que dependran de la tendència política del govern; l'alternança entre liberals i conservadors provocarà canvis de plans d'estudis. A la capital provincial funcionaran les Normals per a nois i noies

A Girona i després d'un parèntesis de 1901-1914, es restablirà l'escola Normal masculina i es crearà la Normal femenina coincidint amb el Nou Pla d'Estudis de 1914. Aquest pla establia una única titulació –mestre de Primera Ensenyança– i per això mateix totes les Escoles Normals s'homogeneïtzaran. Són anys difícils en què tant l'escassetat material com la professional sovintejaran en l'àmbit formatiu dels futurs mestres. La Normal masculina s'estableix “en una casa vieja, destartalada, oscura y extremadamente húmeda” al carrer de la Força, per anar posterior-

ment als carrers d'Anselm Clavé i Gran Via, a l'antiga seu del centre cultural Athenea.

Cassià Costal i Silvestre Santaló, ambdós professors de la Normal, seran els dos noms emblemàtics des de l'òptica de renovació pedagògica. El primer serà conegut i valorat per les seves aportacions pedagògiques i el segon per les innovacions en el camp de la geografia. Arribaran a ser excel·lents professors, i a més, persones amb una dimensió humana i política innegables. Tots dos duran a terme el seu treball professional primer a la Normal de Girona i, més tard, a l'Escola Normal que la Generalitat va crear a Barcelona el 1931 durant la República. Al costat d'aquests professors n'hi haurà d'altres amb un esperit catalanista innegable, com mossèn Enric Jordà i d'altres que militaran i defensaran postures polítiques conservadores.

La graduació de les escoles

El 1908 Girona comptava amb el següent ventall d'escoles: Germans de les Escoles Cristines, Germans Maristes, col·legi Vidal, Hospici Provincial, col·legis municipals de nens dirigits pels senyor Dalmau, Santaló i Paltre, l'escola municipal mixta de la senyora Llop, les escoles municipals de nenes de les mestresses Casals, Auguet i Balot i el col·legi de la Mare de Déu del Pilar.

La graduació de l'escola, és a dir, l'organització del centre en tantes aules com cursos s'imparteixen, és un fenomen relativament recent –se'n començarà a parlar d'una manera difusa durant la segona meitat del s. XIX– que es desenvoluparà d'una forma molt lenta arran dels diver-

sos obstacles, fonamentalment de caire polític i econòmic, amb els quals topa.

La primera escola pública graduada a les comarques gironines fou el Grup Escolar de Girona (Escola Joan Bru-guera). Aquesta escola fou inaugurada el 17 de setembre de 1911, onze anys després que es posés la primera pedra del primer edifici per a escoles graduades de tot l'Estat. L'escola aplegava un conjunt de mestres prestigiosos i me-ritoris: Antònia Llop, Silvestre Santaló, Emili Batlle, Se-bastià Pla, Josep Dalmau Carles, Jaume Ministral...

L'evolució de l'escola graduada ha estat, tant a la ciu-tat de Girona com en el conjunt de les comarques de la de-marccació, lenta, constant i progressiva, passant de 16 es-coles el 1923 (dades referents al conjunt de la demarcació) a 111 el 1998.

Si des del punt de vista material el nou edifici represen-ta un salt qualitatiu, molt més ho és la nova organització que es donen els mateixos mestres pel funcionament del Grup Escolar. En aquest nou edifici s'hi apleguen diver-ses escoles unitàries de la ciutat. Des del seu inici també hi funcionarà l'escola annexa de la Normal en la qual faran les pràctiques els futurs mestres. Els mestres propietaris decideixen organitzar el seu ensenyament en règim de gra-duació, fet insòlit. L'escola graduada és aquella en la qual hi ha diversos mestres i que permet un tipus d'organització superior a les escoles unitàries amb un sol mestre.

Bona part dels mestres que formen la primera fornada del Grup Escolar figuren per mèrits propis entre els cap-davanter de la renovació pedagògica de casa nostra. Els seus afanys renovadors per fer una escola digna i de qua-

litat, que a més d'instruir eduqui, els porta a graduar l'ensenyament.

D'altra banda, els mestres del nou Grup Escolar no en tenen prou amb un ensenyament graduat, sinó que estan convençuts plenament de la necessitat d'incorporar a l'escola altres ensenyaments complementaris.

Girona té doncs, una nova escola pública amb nombrosa matrícula. Una escola que ha optat per una línia de renovació en profunditat, amb un ensenyament que vol ser qualitativament millor i amb una organització escolar que instrueixi i eduqui al mateix temps. A més de la graduació incorpora al programa oficial de l'escola altres ensenyaments complementaris que es veuen potenciats amb la desinteressada participació de diverses personalitats ciutadanes que hi aporten el seu saber i dedicació. A més i de manera especial es té cura dels aspectes sanitaris i higiènics.

Un altre aspecte a destacar és l'estreta relació que mantindran l'escola i l'Ajuntament. Aquest no es limitarà a complir amb les seves obligacions, assenyalades per llei sinó que acollirà i potenciarà les diverses propostes que li fa el claustre del Grup. És tota la ciutat que se sent orgullosa de la nova escola. Aquests primers anys el Municipi no regateja esforços per mantenir una escola digne

L'ample presència d'escoles congregacionistes a Girona

La presència de congregacions religioses dedicades a l'ensenyament a les comarques gironines ha estat molt notable des del s. XIX, especialment pel que fa als col·legis feme-

nins. Algunes d'aquestes congregacions s'havien fundat a Catalunya i, en el cas de la del Cor de Maria, va ser creada pels olotins; d'altres (maristes, germans de la doctrina cristiana...) procedien de l'estranger. Les lleis polítiques franceses a favor del laïcisme van afavorir l'arribada, primer a Barcelona i més tard arreu el país, de congregacions religioses dedicades a l'ensenyament. L'expansió dels jesuïtes i els escolapis es consolidà a les darreries del segle XIX. També apareixen la Salle i els Maristes. Cal destacar també l'inici de dues congregacions catalanes: les dominiques de l'Anunciat i les carmelites de la Caritat.

La creació de les mútues escolars durant la II República amb motiu de la Llei de Congregacions Religioses ens permet de conèixer la presència dels col·legis religiosos al bisbat de Girona. A Girona, es comptabilitzaven: les monges del Cor de Maria, les monges Dominiques, les Carmelites de la Caritat, els col·legis de les monges Beates, de les Adoratrices i de les Escolàpies.

Pel que fa a les congregacions masculines, la seva presència és molt menor. A Girona ciutat destaquen els Maristes i la Salle.

De la Mancomunitat a la Dictadura

A partir del curs 1914-15 comencen a funcionar a Girona les Escoles Normals Superiors gràcies a la tenacitat de l'Associació Provincial del Magisteri, l'Ajuntament, la Diputació i el mateix rector de la Universitat de Barcelona.

Els anys 1914-1920 són molt rics en transformacions en el camp educatiu a Catalunya. El català comença a con-

siderar-se com a llengua normal d'ensenyament i no pas com a llengua subsidiària del castellà. També es comença a qüestionar l'autonomia escolar. Es comencen a qüestionar de qui ha de dependre l'ensenyament primari. El tercer aspecte a destacar és la del sindicalisme en el camp de l'ensenyament.

També cal destacar les notables millores en quan a la divulgació de nous sistemes com ara el montessorità per a l'educació de pàrvuls i el pensament pedagògic d'E. Claparède.

Durant el primer terç del s. xx, els pocs llibres que es feien servir a les escoles eren en castellà. Una bona enciclopèdia servia per a tots els estudis i per a totes les assignatures. Les enciclopèdies Álvarez i Dalmau Carles seran les més utilitzades i les més difoses a casa nostra. L'ensenyament en català s'anirà introduint lentament. La Mancomunitat de Catalunya, a través del Consell de Pedagogia i l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana jugaran un paper fonamental en aquesta acció catalanitzadora. També l'Església catòlica contribuirà a mantenir la llengua catalana a través de l'ensenyament del catecisme i amb l'edició de catecismes en català en les diferents diòcesis.

A l'Escola Graduada hi ha un total de 689 alumnes. L'ensenyament elemental quedarà organitzat de la següent manera: dues seccions de pàrvuls, una de 3 a 5 anys i l'altra de 5 a 7. Vuit seccions de primer ensenyament, tres seccions especials de ciències físico-química-naturals, dues seccions de llengua francesa, dues seccions d'estudis mercantils i tres seccions de dibuix.

L'any 1919-20 el Grup Escolar comptarà fins a 735 alumnes en les classe diürnes i 200 a les classes nocturnes o d'adults. Un nombre cada vegada més elevat d'alumnes. El mestre Josep Dalmau Carles serà substituït com a director l'any 1920.

Pel que fa als estudis secundaris i professionals, la presència femenina serà molt minsa a Girona. A l'Institut de Girona, el curs 1921-22 acaben trenta-nou alumnes, dels quals només cinc són dones. Una dada ben significativa de la marginació en què es trobaven les noies a l'hora de continuar els estudis.

En aquesta primera etapa les característiques principals de l'escola a Girona ciutat són sens dubte, la voluntat de renovació de l'escola pública, l'esperit de treball dels mestres per aconseguir una escola digna, eficient, educadora, oberta a la societat i no limitada als programes escolars. Una renovació que haurà de frenar en sec amb l'arribada de la dictadura. Hauran de passar encara uns quants anys per tal que l'anelhada renovació a casa nostra sigui un fet.

La Dictadura de Primo de Rivera

El 13 de setembre es produeix el cop d'estat de Primo de Rivera. A partir d'aquest moment, l'ensenyament serà enfocat des de la perspectiva d'un patriotisme espanyolista retòric, uniformista i molt peculiar. Abunden les mesures de control de l'escola primària. Algunes mesures adoptades pel nou govern seran la tramesa del *Catecismo del ciudadano* als mestres i alumnes i la publicació de diverses *circulares*.

Dintre d'aquesta concepció uniformista de l'estat són clares les mesures i amenaces contra el català a l'escola, especialment dures en el cas de Girona ciutat. L'únic llibre en català que es permetrà serà el catecisme de la doctrina cristiana. També es prohibeix que els mestres cobrin als pares cap quantitat en concepte de serveis escolars o extraescolars.

En el cas del Grup Escolar es viuran moments de tensió davant d'aquesta nova situació política i social. El funcionament del Grup Escolar no agrada a tothom, en especial als conservadors i tradicionals de la ciutat. Aprofitant l'avenç de la proposta d'un homenatge públic a J. Dalmau Carles en motiu de la seva jubilació forçosa, ataquen durament tant el mestre com el funcionament del grup. L'*Autonomista* se'n fa ressò. Silvestre Santaló defensarà l'escola única. En boca dels mestres més renovadors, l'escola pública serà vista com el marc idoni per a una educació tolerant, pluralista i socialment solidària. L'escola primària serà considerada una institució essencial per a la regeneració cultural, social i política d'Espanya. Un punt de vista no compartit pels sectors més conservadors i afins al nou règim polític que el país està vivint.

La segona República. El Pla 1931

El tema predilecte d'aquesta nova era política que s'encetà l'abril de 1931 fou, sens dubte, l'educació. L'any 1930, Girona compta ja amb 21.845 habitants i les necessitats escolars augmenten. Tant és així que a finals de la dècada dels vint la Inspecció proposa la creació de noves escoles per tal de garantir l'escolarització obligatòria. Des del

punt de vista cultural la ciutat comença a experimentar un reviscolament.

A Girona ciutat les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 donen la victòria a Esquerra Republicana de Catalunya amb 15 regidors. La nova Constitució republicana afirma en l'article 48 que: "L'ensenyament primari serà gratuït i obligatori" i afegeix que "La República legislarà en el sentit de facilitar als espanyols econòmicament necessitats l'accés a tots els graus d'ensenyament, a fi que no es trobi condicionat per cap altra cosa que per l'aptitud i la vocació. L'ensenyament serà laic, farà del treball l'eix de la seva activitat metodològica i s'inspirarà en ideals de solidaritat humana".

La voluntat de la República d'incidir en el món escolar i educatiu es manifestarà des del primer moment. Les noves autoritats gironines republicanes no escatimaran esforços per fer realitat una millor i major escolarització pels infants gironins. Durant el bienni progressista (1931-1933) es construiran un total de 114 escoles en terres gironines.

Les noves autoritats municipals gironines seran persones vinculades estretament amb el món de l'educació. El primer alcalde serà Miquel Santaló i el primer president de la Diputació serà Cassià Costal. Tots dos eren professors de la Normal de Girona i tots dos varen ser cridats per la Generalitat per dirigir l'escola Normal que el govern català va crear a Barcelona el 1931.

Costal és la personalitat gironina de més relleu pedagògic.

Amb la República a Girona s'iniciaran les gestions per a la construcció de diverses escoles que fa temps es re-

clamaven: la de Montjuïc a la muntanya del seu nom, la del barri de la Mercè, escola Ramon Turró, actual Col·legi Verd i la del Pont Major. En aquesta política constructiva cal reconèixer la positiva acció de l'alcalde Miquel Santaló que obtindrà diferents subvencions de l'Estat.

El 1933, s'inaugura l'escola Ignasi Iglésies (actual escola Montjuïc). Establerta en un barri marginal i pobre (Pedret) de la ciutat es converteix en l'escola emblemàtica de l'obra escolar republicana a la ciutat. El primer director serà Silvestre Santaló, germà de Miquel Santaló, excel·lent mestre procedent del Grup Escolar.

Val la pena donar un cop d'ull a les escoles existents abans i després de la República per tal de fer-nos una idea més exacta del que suposà aquesta etapa tant fructífera per a l'ensenyament:

Escoles existents a Girona abans de la proclamació de la República:

En el Grup Escolar:

- Una escola graduada de nois annexa a la Normal de Mestres, integrada pel Regent i 6 professors,
- Dues unitàries de nois
- Dues escoles de pàrvuls

En l'escola del carrer Eiximenis:

- Una unitària de noies

En l'escola del al Pujada de St. Martí:

- Una unitària de noies

En l'escola del carrer del Carme

- Una unitària de noies

Escoles creades des del 14 d'abril de 1931 al 28 de febrer del 1934:

En el Grup Ramon Turró:

- Escola graduada de noies, de tres graus, a base de la unitària de la Sra. Canós
- Una escola de pàrvuls

En el Grup Ignasi Iglésies:

- Escola graduada de noies, de tres graus, a base de la unitària del Sr. Santaló
- Escola graduada de noies, de tres graus

En l'escola del carrer Eiximenis

- Escola graduada de noies, de quatre graus, a base de la unitària de la Sra. Auguet
- Una escola unitària de noies

En l'escola de la Pujada de St. Martí:

- Dues escoles unitàries de nois

Al barri del Pont Major:

- Una escola unitària de nois,
- Una escola unitària de noies

Les mútues escolars a la ciutat

Durant els anys de la República en pau, l'escola, a més de la introducció de la llengua catalana, viurà altres canvis notables, sobretot en quan a l'ensenyament de la religió i a les escoles religioses. L'estat és laic i legislarà perquè l'ensenyament de la religió es faci fora de l'escola (decret de 17 de març de 1932); posteriorment suprimirà la presència de les congregacions religioses dedicades a l'ensenyament. Aquestes, força nombroses a la ciutat es transfor-

maran en Mútues Escolars per tal de poder seguir exercint com escoles.

Les mútues que es varen crear a Girona ciutat foren: Mútua Masmitjà (monges del Cor de Maria), Mútua Baldiri Reixac (monges Dominiques), Mútua Balmes (monges Carmelites de la Caritat), Mútua Eiximenis (monges Beates i monges Adoratrius), Mútua Gerundense (germans Maristes); Mútua Galiana (monges Escolàpies). Encara que oficialment no hi havia ensenyament públic per part de les congregacions religioses, la seva presència hi continuava sota les Mútues Escolars. Una presència molt notable ja que el nombre d'alumnes matriculats en aquestes escoles era molt superior als alumnes que assistien a les escoles públiques. Els pares assumiran la responsabilitat de l'escola i encarregaran l'ensenyament a les pròpies monges o frares.

A les eleccions de l'any 1936, a les portes de l'esclat de la guerra, Girona viurà la victòria de Front d'Esquerres amb un ajustat 50,9% de vots en front del Front de drets que aconseguí el 49,1%.

I arriba la guerra

En aquesta nova etapa revolucionària el govern de la Generalitat crearà el 27 de juliol de 1936 el CENU (Consell de l'Escola Nova Unificada) per crear una nova escola inspirada en els principis racionalistes del treball i de la fraternitat humana. Les finalitats d'aquesta nova escola se centraven bàsicament en tres punts: d'una banda fer-se càrrec de tots els centres escolars, organitzar i donar en-

trada a les metodologies i experiències de l'Escola Nova i, coordinar tots els centres existents i els que estaven previstos per crear. El treball, la justícia, la llibertat, la solidaritat humana, el trencament de les barreres obreres amb la finalitat d'aconseguir una educació per a tots i totes igual i amb les mateixes condicions eren els puntals en els quals aquesta escola es fonamentava.

El curs escolar 1936-37 a Girona es comptabilitzen diversos Grups Escolars: Bakunin, Durruti, Carles Marx, Joaquim Maurin, Pont Major, la majoria dels quals es tractaven d'exconvents i excol·legis de comunitats religioses i les escoles públiques: Ignasi Iglésies, Prat de la Riba, Botet i Sisó, Ramon Turró, Joan Bruguera i l'Eiximenis.

El nombre total de nens que anaven a l'escola oficial és de 3.590 sobre un cens escolar de 4.077. L'assistència a les escoles, segons informe dels directors dels centres és gairebé normal. Tothom procura fer vida normal i les activitats tant escolars com extraescolars continuen el seu curs. Per la seva part, l'Ateneu Democràtic i Social continua fent classes nocturnes.

Durant aquests anys de guerra l'ensenyament al Grup Escolar és mixt, segons els criteris de coeducació.

L'alcalde de la ciutat J. Camps publicarà el primer mapa escolar de la ciutat en el sentit que els nens aniran a una escola o altra segons el carrer on visquin i la seva proximitat.

A pesar de la ferma voluntat que les escoles funcionin amb la màxima normalitat possible seran temps difícils amb entrebancs constants. La constant arribada de nens i nenes refugiats serà un dels elements que sotragaran l'es-

cola. El 31% del total de refugiats que arriben a Girona es calcula que seran escolars.

A finals de l'any 1936, la mestra Antònia Adroher, membre del POUM, serà la Consellera de Cultura i Propaganda i també la delegada del CENU. Serà aquesta mateixa mestra la que vetllarà pels edificis escolars i els aspectes d'higiene i alimentació de les escoles.

El fet més important durant aquesta època és que l'escola serà coeducativa. Un fet llargament reivindicat ja per les autoritats republicanes i pels sectors més progressistes des de feia anys.

La voluntat de les autoritats republicanes gironines a favor de l'educació i l'escola es posarà de manifest fins als darrers temps de la República quan el president Companys posarà la primera pedra per a un nou edifici escolar al barri de les Pedreres. Un edifici que malauradament no veurà la llum.

El 4 de febrer de 1939 entraven les tropes franquistes a Girona i amb elles s'inicia un llarg període gris i fosc que mantindrà el país sencer en un estat de paràlisi en tots els àmbits.

Hi haurà un estroncament de soca-rel total en l'àmbit educatiu i cultural. Els valors escolars fins ara pregonats seran totalment capgirats. Els mestres seran vistos pel nou govern com els principals causants dels mals de la República i, per tant, caldrà depurar amb rigor i duresa aquest col·lectiu. D'ara i endavant l'escola es regirà bàsicament per dos eixos: la religió catòlica i la política. S'instaurarà d'aquesta manera el nacionalcatolicisme a l'escola i al país. El model de l'escola republicana serà arrabassat pel

model de l'escola del NO. No a la llengua catalana, no a la coeducació, no a l'escola activa, no a l'experimentació, no al progrés, no, no, no...

A Girona funciona una comissió educadora per a tot el magisteri de la província.

A la ciutat hi haurà escoles per a nens i escoles per a nenes. La llengua catalana quedarà reduïda estrictament a l'àmbit familiar i la castellanització s'intentarà apoderar de tots els àmbits tant de la vida escolar com de la professional. L'únic reducte que mantindrà una certa catalanitat serà en l'àmbit estrictament familiar.

Etaqa franquista

La llarga etapa franquista es caracteritzarà per la seva monotonia i l'estricta compliment dels paràmetres establerts a la fi de la guerra. Les escoles s'estancaran fins a tal punt que l'educació retrocedirà passos agegantats. Tota l'obra republicana d'innovació i avantguarda en els àmbits culturals i educatius quedarà totalment esborrada del panorama sociocultural. Hauran de passar dècades per tal d'albirar un lleuger moviment de canvi que no s'iniciarà fins als anys seixanta. I serà de nou el col·lectiu de mestres el que passarà al davant a les administracions públiques per tal d'iniciar altra vegada propostes de millora i canvi en el panorama educatiu.

L'Associació de Mestres Rosa Sensat, creada el 1965 a Barcelona reprendrà les Escoles d'Estiu per tal de fomentar la formació permanent entre el magisteri. D'aquesta manera es reprendrà el fil de les Converses Pedagògiques de principi de segle.

Cal també esmentar la represa de l'escoltisme gironí l'any 1951 com a intent de millora durant aquests anys grisos i foscos per al país. A Girona, els fundadors de l'escoltisme en aquesta època seran els seminaristes Ramon Canals i Jordi Bachs. Dos anys més tard s'iniciarà també l'escoltisme femení de la mà de Rosa Canals i Teresa de Toca.

A partir de la segona meitat dels anys seixanta a la ciutat de Girona es crearan noves escoles públiques i privades atenent a les noves necessitats que la ciutat plantejarà.

Camí de la democràcia

L'estiu de l'any 1971 se celebrarà a Girona la primera escola d'Estiu. L'any 1975 es promulgarà el decret que regularà la incorporació de les llengües "natives" als programes de preescolar i EGB. A la llei per a la Reforma Política del 1976 li seguiran altres lleis i esdeveniments importants com les primeres eleccions democràtiques de l'any 1977 i la democratització dels ajuntaments dos anys més tard.

També serà durant els anys setanta que naixeran les Associacions de Pares d'Alumnes, les APA amb voluntat ferma de col·laborar en el procés educatiu dels seus fills.

Cada vegada es farà més palesa la necessitat que els ajuntaments també prenguin part activa en el procés de l'educació. Durant els anys vuitanta hi haurà un seguit de propostes que culminaran l'any 1990 amb la Llei Orgànica General del Sistema Educatiu (LOGSE)

Ensenyaments especialitzats a Girona

El primer centre d'educació especial de Catalunya va néixer a la dècada dels setanta batejat amb el nom llatí de Mater Dei i va canviar aquesta denominació per l'actual en estrenar el 1998 la nova etapa educativa. Cal remuntar-se a l'any 1964 per trobar els orígens del col·legi públic d'educació especial Font de l'Abella. El creixement del nombre d'alumnes al llarg dels anys va crear la necessitat de construir un edifici que es va estrenar el 15 de setembre de 1973. D'entrada, es plantejava aquesta educació al marge de l'ordinària, no hi havia personal especialitzat i la metodologia tampoc estava sistematitzada. La transferència del centre a la Generalitat, el 1981, i la sensibilització de les institucions van canviar el panorama. Aleshores es va preveure que els alumnes amb necessitats especials poguessin anar també a centres ordinaris.

El CEE Palau de Girona es va posar en marxa l'any 1980 i atén alumnes entre 3 i 18 anys d'arreu les comarques gironines afectats per greus deficiències neuromotores.

Bibliografia

- A.A.V.V. *Girona en el canvi de mil·leni*. Ensenyament. El Punt. Biblioteca bàsica de les Comarques Gironines, 2000.
- MARQUÈS I SUREDA, S. *75 anys del Grup Escolar de Girona: 1911-1986; aproximació a la història de l'Escola Pública "Joan Bruguera"*. Girona: Escola Pública "Joan Bruguera", 1986.
- MARQUÈS I SUREDA, S. *L'Escala, un planter de mestres (1900-1939)*. Girona. Bàlec Llibres, 2006.
- MARQUÈS S., FEU J., PUJOL D. *L'escola*. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 120, 2005.
- MARQUÈS I SUREDA, S. *Les Colònies escolars*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992.
- MARQUÈS I SUREDA, S. *L'escola a Catalunya durant el segle XX: el testimoni de les germanes Macau Julià*. Girona, Col·lecció Baldiri Reixac, Núm. 4, 2002.
- MARQUÈS I SUREDA, S. "La represa de l'escoltisme gironí després de la Guerra Civil" Revista de Girona. Núm. 229. Març-abril 2005.
- MARQUÈS, S I TEIXIDOR, A. *Col·legi Verd. 75 anys d'història*. CCG Edicions, 2009.
- OLIVERAS I CASAS, M. *Diari de guerra del mestre Miquel Oliveras i Casas (abril de 1938 - maig de 1939)*. Girona. Diputació de Girona, 2008.
- PUIGBERT, J. *La Normal a Girona i el Magisteri públic (1914-1936)*. Universitat de Girona, 1994.
- SOLER I MASÓ, P. *L'Educació en el lleure a Girona*. Girona. Universitat de Girona, 1995.

Pere Cornellà

**ESCOLA REPUBLICANA EN PAU
I EN GUERRA. EL NEN, EL PRIMER
CIUTADÀ DE LA REPÚBLICA**

